

Socialno in čustveno učenje v šoli prihodnosti s perspektive izobraževalnih politik v Sloveniji ter Evropski uniji

Urša Rozman

Univerza na Primorskem
ursa.rozman@pef.upr.si

Jurka Lepičnik Vodopivec

Univerza na Primorskem
jurka.lepicnik@pef.upr.si

Izobraževalne politike postavljajo socialno in čustveno učenje kot perspektivno rešitev za spodbujanje ter krepitev šole prihodnosti. Namen prispevka je pregledati in analizirati dokumente izobraževalnih politik, ki neposredno kažejo na vpeljavo razvoja socialnih in čustvenih kompetenc v osnovnošolskem izobraževanju. Pregled literature temelji na iskanju v bazi Google Scholar, za dokumente v Evropski uniji tudi v bazi Scopus in ročno po dokumentih oz. avtorjih, ki so pisali o socialnem in čustvenem učenju. V pregled literature smo vključili dokumente, objavljane v zadnjih petih letih, vključno z dokumenti, objavljenimi na straneh Ministrstva za šolstvo in Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. V končno analizo je bilo vključenih šest dokumentov. Rezultati so bili analizirani s tematsko analizo. Oblikovali smo dve tematski kategoriji: obravnava socialnega in čustvenega učenja ter socialne in/ali čustvene spretnosti/kompetence v dokumentih ter povezanost socialnega in čustvenega učenja z vzgojno-izobraževalnimi cilji. Ugotovitve kažejo na potrebo po konkretnih smernicah sistematičnega vključevanja socialnega in čustvenega učenja v slovenske osnovne šole.

Ključne besede: izobraževalne politike, osnovnošolsko izobraževanje, socialno in čustveno učenje

 © 2024 Urša Rozman in Jurka Lepičnik Vodopivec

<https://doi.org/10.26493/978-961-293-411-8.27-43>

Uvod

V Sloveniji poteka prenova sistema vzgoje in izobraževanja. Priprava nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 naj bi temeljila na strokovnem, družbenem ter političnem konsenzu. Hkrati s pripravo nacionalnega programa poteka tudi prenova učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji. Ob prenovi sistema izobraževanja se nam postavljajo vprašanja: Kakšno šolo si želimo za 21. stoletje? Katere izzive, potrebe je treba naslavljal? Kaj potrebujejo učeči se za kvalitetno učenje?

V »Izhodiščih za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033« lahko med drugim beremo, da »mora sodobni

vzgojno izobraževalni proces ob upoštevanju razvojnih značilnosti otrok, učencev in dijakov zagotavljati podporo celostnemu intelektualnemu, čustvenemu, moralnemu, socialnemu in telesnemu razvoju» (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje 2023, 13).

Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co-Operation and Development – OECD) opozarja, da naj šola za 21. stoletje ne temelji le na pomembnosti pridobivanja izobrazbe, temveč gre onkraj kognitivnega učenja in učence uči, da imajo vpliv na to, kaj se dogaja in se bo dogajalo na svetu (OECD 2021). Vzgojni vidik presega individualno držo posameznika, kjer prevladujeta nezdrava tekmovalnost in sledenje izključno kognitivnemu izobraževanju. Uspešnost v izobraževanju se kaže v značaju posameznika. Izobraževanje naj tako vključuje tudi učenje za skupnost, kritično razmišljanje, trajnostni razvoj ipd. Ni več pomembno le, kaj vemo o nekem vprašanju, temveč, da o njem razmišljamo na kreativne načine, da prepoznamo povezave, da znamo upravljati z dilemami in izzivi, da nadaljujemo tudi, kadar nam ne gre dobro (OECD 2021).

Raziskave (Jones idr. 2017) kažejo, da je povezanost med socialnimi in čustvenimi kompetencami, pridobljenimi v osnovni šoli, povezana s pozitivnim socialnim in duševnim zdravjem. Razredi delujejo učinkoviteje in učenci se učijo bolje, kadar lahko bolje usmerijo svojo pozornost, ko obvladujejo neprijetna čustva, se znajdejo v odnosih z vrstniki in odraslimi ter vztrajajo, kljub težavam (Jones idr. 2017). Otroci z bolj razvitimi socialnimi spretnostmi v večji meri ustvarijo prijateljstva v razredu in imajo pozitivnejši odnos do učenja (Sørli, Hagen in Berg 2021).

Že leta 2015 je OECD (OECD 2015) pri svojem globalnem prizadevanju za izobraževalno odločnost in pravičnost dala poudarek predvsem socialnemu ter čustvenemu učenju v šolah. Poudarjena vključitev kompetenc 21. stoletja (Voogt in Roblin 2012) je pomenila, da se v učne načrte po vsem svetu vnese ocenjevanje socialnih in čustvenih kompetenc. Raziskave so odkrile, da uporaba socialnih in čustvenih spretnosti pri ljudeh pomaga pri preprečevanju problematičnega vedenja, kot so uporaba substanc, medvrstniško nasilje, ustrahovanje in šolski neuspeh (Durlak idr. 2011). Rebecca D. Taylor idr. (2017) ugotavljajo, da so usvojene socialne in čustvene veščine učinkovite pri spodbujanju dobrega počutja ter učnih dosežkov učencev v različnih družbeno-ekonomskih in kulturnih okoljih. Nadalje raziskovalci navajajo, da se usvojene socialne in čustvene kompetence kažejo tudi v zmožnosti reševanja različnih kompleksnih nalog, učencem pa nudijo znanje za delovanje v vsakdanjem življenju in v različnih situacijah. Pomanjkanje socialnih in čustvenih spretnosti se lahko kaže v manjši povezanosti s šolo, ki se nadalje odraža v vedenjskih in čustvenih težavah pri otrocih ter slabšem dušev-

nem zdravju nasploh. Pomen socialnih in čustvenih kompetenc se kaže tudi kasneje v življenju, ob vstopu na trg dela in ob iskanju osebnega zadovoljstva v odrasli dobi. Kompetence s področja socialnega in čustvenega učenja segajo na različna področja: samozavedanje, samokontrola, veščine, potrebne za vzpostavljanje odnosov, socialno zavedanje in odgovorno sprejemanje odločitev (Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning 2017). Zins idr. (2004) socialno in čustveno učenje definirajo kot proces pridobivanja uporabljenega znanja, stališč in veščin, ki so pomembni pri prepoznavanju in obvladovanju čustev do ter skrbi za druge, sprejemanju odgovornih odločitev, vzpostavljanju pozitivnih odnosov in zmožnosti ravnanja v težjih situacijah. Durlak idr. (2011, 406) so socialno in čustveno učenje opredelili kot »proces pridobivanja temeljnih kompetenc za prepoznavanje in obvladovanje čustev, postavljanje in doseganje pozitivnih ciljev, spoštovanje perspektiv drugih, vzpostavljanje in vzdrževanje pozitivnih odnosov, sprejemanje odgovornih odločitev in konstruktivno obvladovanje medosebnih situacij«.

Kljub temu da raziskave kažejo na ugodne vplive, ki ga ima socialno in čustveno učenje na otroke, se zastavlja vprašanje, kakšna pomembnost se namenja temu področju v politikah izobraževanja in kje so možnosti za vnašanje socialno-čustvenega učenja v izobraževalni sistem.

Namen in raziskovalni vprašanji

Namen prispevka je pregled izbranih veljavnih dokumentov s področja izobraževanja v Sloveniji in Evropski uniji (EU) z vidika vključenosti socialnega ter čustvenega učenja. Osredotočili smo se na obdobje osnovnošolskega izobraževanja. Cilja sta analiza dokumentov s področja izobraževanja z vidika vključenosti socialnega in čustvenega učenja ter socialno-čustvenih spretnosti/kompetenc in z vidika povezanosti socialnega ter čustvenega učenja z učno uspešnostjo in duševnim zdravjem.

Na podlagi namena in ciljev smo si zastavili naslednji raziskovalni vprašanji:

1. Kako so v dokumente s področja izobraževanja umeščeni socialno in čustveno učenje ter socialne čustvene spretnosti/kompetence?
2. Kako se v navedenih dokumentih kaže povezanost socialnega in čustvenega učenja z učno uspešnostjo ter duševnim zdravjem?

Metodologija

Uporabljena je bila kvalitativna metoda pedagoškega raziskovanja – analiza dokumentov. Analiza dokumentov je sistematični postopek pregledovanja ali evalvacija dokumentov (Bowen 2009), izvedena zato, da bi izluščili pomen,

dosegli razumevanje in razvili empirično znanje (Corbin in Strauss 2008 v Bowen 2009). Zbrani podatki, pridobljeni iz dokumentov, nam služijo kot dodana vrednost k razumevanju baze podatkov o izobraževanju, ki vključuje socialno in čustveno učenje.

V prispevku je predstavljena analiza izbranih izobraževalnih politik v Sloveniji in EU, povezanih s socialnim in čustvenim učenjem. Dokumenti so torej analizirani na sistematičen način (Weber 1990) s prepoznavanjem ključnikov v njih (Stemler in Bebell 1999). Baza znanja v tem članku pomeni razumevanje zastopanosti področja dobrobiti učencev (področja socialnega in čustvenega učenja) v političnih dokumentih. Za namen našega pregleda to pomeni, da smo analizo vsebine v dokumentih uporabili za identificiranje prisotnosti vsebin o socialnem in čustvenem učenju.

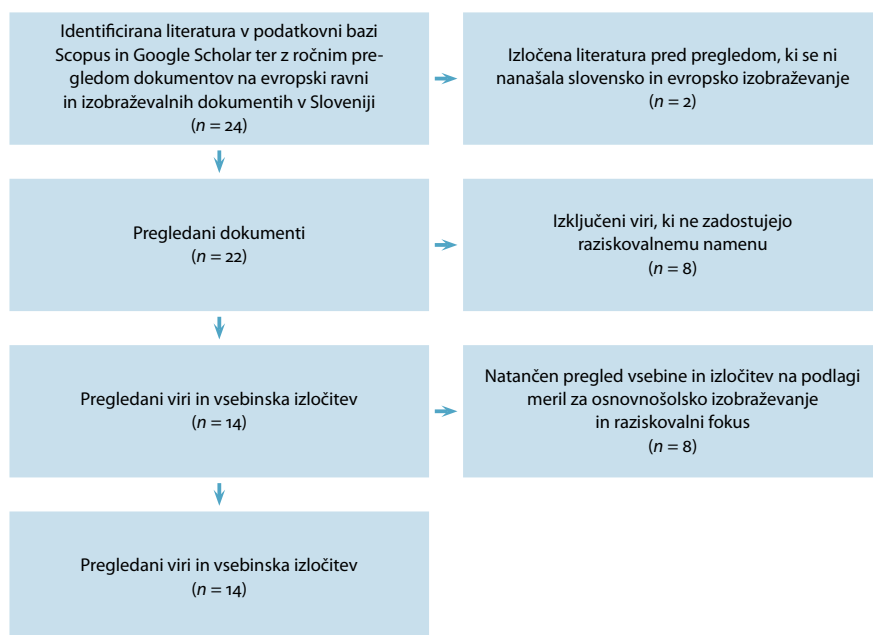
Na začetku smo zbrali ključne dokumente v vzgoji in izobraževanju v Sloveniji ter za primerjavo pregledali še dokumente na področju izobraževanja v EU, saj je značilnost slovenskega izobraževalnega sistema, da upošteva priporočila s področja izobraževanja, ki veljajo v izobraževalni politiki EU.

Identifikacija gradiv in iskalne strategije

Za potrebe analize smo se osredotočili izključno na dokumente izobraževalne politike v Sloveniji in EU. Pri analizi političnih dokumentov smo si pomagali z ročnim iskanjem v bazi Google Scholar, pri analizi dokumentov v EU tudi v bazi Scopus in ročno po avtorjih, ki so o tem pisali, ter pregledali dokumente na straneh Ministrstva za šolstvo in Zavoda Republike Slovenije za šolstvo.

Pri analizi političnih dokumentov smo med 14 viri v končno bazo vključili šest dokumentov, saj ostali niso zadoščali kriterijem o zastopanosti vsebin s področja socialnega in čustvenega učenja oz. socialnih ter čustvenih kompetenc. Še posebej smo se osredotočili na dokumente, ki so nastali v zadnjih štirih letih, upoštevali pa smo tudi Delovni dokument služb komisije iz leta 2018 (European Commission 2018), saj se neposredno nanaša na socialno in čustveno učenje. Prav tako smo upoštevali tudi *Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* iz leta 2011, ki predstavlja krovni dokument na področju izobraževanja v Sloveniji.

V našem primeru je baza znanja vključevala: eno knjigo (*Bela knjiga*), dve delovni gradivi, eno publikacijo, eno poročilo ter eno priporočilo Evropske komisije. Slovenski in evropski izobraževalni dokumenti, ki smo jih natančno pregledali in jih nismo vključili v našo bazo znanja, so: *Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji 2021/22*; *Zakon o osnovni šoli*; »Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in

Slika 1 Prikaz identifikacije in izbire gradiv

srednjih šolah ter dijaških domovih»; »Pogled na izzive slovenske vzgoje in izobraževanja«; Communication on School Development and Excellent Teaching for a Great Start in Life; *Reducing Early School Leaving: Key Messages and Policy Support*; »Green Paper: Improving the Mental Health of the Population – Towards a Strategy on Mental Health for the European Union«; Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning.

Kot omenjeno zgoraj, smo selekcijo dokumentov opravili z identifikacijo virov, ki kažejo na potrebo vključevanja socialnega in čustvenega učenja v izobraževalni sistem. Postopek identifikacije in izbire smo prikazali v sliki 1.

Dokumenti, zajeti v bazo znanja na podlagi identifikacije gradiv:

1. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (Ministrstvo za šolstvo in šport 2011);
2. »Izhodišča za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033«, delovno gradivo (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje 2023).
3. *Izhodišča za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (Zavod Republike Slovenije za šolstvo 2022).

4. Onkraj akademskega učenja: poročilo o raziskavah o socialnem in čustvenem učenju (OECD 2021).
5. *Lifecomp: evropski okvir za osebne, socialne kompetence in učenje učenja* (Sala idr. 2020);
6. Delovni dokument služb Komisije, ki spremlja Predlog za Priporočilo sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (European Commission 2018).

Obdelava podatkov

Analizo dokumentov smo izvedli s kodiranjem, pri čemer smo uporabili odprto kodiranje, kar pomeni, da smo vsebini dokumentov, ki so pomembni za naše cilje, dodeljevali kode. Pomensko podobne kode smo na koncu združili v teme.

Kodiranje vsebine dokumentov je temeljilo na skupinah iskanih tem:

- ključne besede socialnih in čustvenih kompetenc,
- ključne besede socialnega in čustvenega učenja,
- povezanost socialnega in čustvenega učenja z učno uspešnostjo,
- povezanost socialnega in čustvenega učenja z duševnim zdravjem.

Rezultati

Pregled ključnih opisov s področja socialnega in čustvenega učenja v analiziranih dokumentih je prikazan v preglednici 1.

Kot je razbrati iz preglednice, v enem izmed krovnih dokumentov na področju izobraževanja v Sloveniji, v *Beli knjigi*, ni zaslediti koncepta socialno-čustvenega učenja, temveč dokument definira vzgojne razsežnosti izobraževalnega dela, kamor sodijo: razvijanje učnih in delovnih navad ter vztrajnosti učencev, strpnost, spoštovanje, medsebojna pomoč, solidarnost, skrb za okolje, poznavanje in spoštovanje medgeneracijskih razlik ipd. (Ministrstvo za šolstvo in šport 2011). Posebej je v *Beli knjigi* poudarjeno, da se »pri učencih spodbuja skladen telesni in duševni razvoj otrok, kar vključuje tudi gibalni, spoznavni, socialni in čustveni razvoj otrok« (str. 115).

V »Izhodiščih za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033« med desetimi krovnimi izzivi izobraževanja za prihodnost ni cilja, povezanega s socialnimi ali/in čustvenimi kompetencami, ravno tako ne z dobrobitjo učencev ali s skrbjo za duševno in/ali fizično zdravje otrok. V dokumentu preberemo, da naj bi krepitev čustvene in socialne pismenosti uspešno pomagala tudi pri zmanjševanju medvrstniškega nasilja. Čustvena in socialna pismenost predstavlja pomemben dejavnik neželenega

Preglednica 1 Pregled ključnih opisov s področja socialnega in čustvenega učenja v dokumentih

Ogrodje	Socialne in čustvene kompetence	Socialno in čustveno učenje	Učna uspešnost	Duševno zdravje
<i>Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji</i>	Vzgojno-izobraževalno delo za razvoj: strpnosti, spoštovanja, medsebojne pomoči, samozavesti ipd. Načelo razvijanja odgovornega odnosa do ljudi in okolja.	Podlaga: predmetnik in učni načrt ter učinkovito izpeljan pouk. Učencem je treba nuditi podporo pri njihovem osamosvajanju in prevzemanju odgovornosti za lastna ravnanja.	Izobraževanje za trajnostni razvoj naj zajema vsa predmete in življenje na šoli kot celoti. Cilji, ki jih šola zagotavlja, so cilji v znanju, socialnem in osebnem razvoju.	Šola spodbuja skladen telesni, gibalni, spoznavni, socialni in čustveni razvoj otrok.
»Izhodišča za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033«	Socialne in čustvene kompetence: samospoznavanje (npr. prepoznavanje lastnih občutkov in čustev), samouravnava-nje (npr. uravnava-nje lastnih čustev), upoštevanje drugih (npr. empatija), odnosne spretnosti (npr. aktivno poslušanje, spoštljiva komunikacija) ter odgovorno in etično ravnanje.	Priporočila za vključevanje socialnega in čustvenega učenja v evropske nacionalne izobraževalne politike ter prakse.	Varno in spodbudno učno okolje.	Akcijski načrt na področju duševnega zdravja 2022–2023. Socialno in čustveno učenje kot varovalni dejavnik.

Nadaljevanje na naslednji strani

vedenja, hkrati pa je pomemben vzgojni cilj. Čustvena in socialna pismenost se krepi skozi temu namenjene prakse in aktivnosti. V dokumentu je zapisano, da se bodo pripravila izhodišča za zbiranje raznovrstnih podatkov o socialno-čustvenih in drugih vidikih funkcioniranja učencev (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje 2023).

Zaradi hitrih sprememb družbe na splošno in razvoja tehnologije, ki prevzema pomembno delo na različnih področjih, je treba pri ljudeh razvijati osebne veščine skozi celo življenje. Pri zaposlitvah se išče delavce, ki imajo kompetence za učenje, fleksibilnost, komunikacijo in ostalo (Sala idr. 2020). »Socialno in čustveno učenje spodbuja duševno zdravje, učno uspešnost in zaposljivost učencev na daljše obdobje, povečuje prosocialno vedenje in

Preglednica 1 *Nadaljevanje s prejšnje strani*

Ogrodje	Socialne in čustvene kompetence	Socialno in čustveno učenje	Učna uspešnost	Duševno zdravje
<i>Izhodišča za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji</i>	Socialne in čustvene spretnosti: spodbujanje občutka lastne zmožnosti in uspešnosti, razvijanje realne samopodobe in samozaupanja, upoštevanje močnih področij učenca in spodbujanje medvrstniškega sodelovanja, reševanje problemov.	21. stoletje je čas za upoštevanje družbenih okoliščin, kjer sta še posebej poudarjena razvoj socialnega in čustvenega potenciala ter ozaveščanje za njegovo dobrobit.	Kakovostno znanje je tisto, ki ga učenec razume in zna uporabiti; učenec je aktiven pri lastnem učenju. Takšno učenje spodbuja spretnosti socialnega in čustvenega učenja. Znanje niso samo usvojene vsebine, temveč vključuje tudi druge procese.	Psihično in fizično zdravje je ena ključnih družbenih prioritet.
Onkraj akademskega učenja: poročilo o raziskavah o socialnem in čustvenem učenju	Socialne in čustvene spretnosti: radovednost, tolerantnost, kreativnost, odgovornost, samokontrola, vztrajanje, socialnost, asertivnost, energija, empatija, zaupanje, sodelovanje, odpornost na stres, optimizem, kontrola čustev.	Vsi učenci bi morali biti deležni kakovostnega učenja, ki ne sledi le kognitivnemu učenju, ampak tudi učenju socialnih in čustvenih spretnosti. Še posebej je pomembno obdobje učenja od otroštva do pozne adolescence.	Socialne in čustvene spretnosti, posebej radovednost in vztrajnost, kažejo na boljše učne rezultate. Socialne in čustvene spretnosti so pomembne za kognitivno učenje.	Razvite socialne in čustvene spretnosti so povezane z duševno dobrobitjo učencev. Povezava z anksioznostjo – višja anksioznost, manjša dobrobit učencev. Nezadovoljstvo se veča s tekmovalnostjo in z visokimi pričakovanji staršev, učiteljev.

Nadaljevanje na naslednji strani

zmanjšuje škodljivo, na način, da je socialno-ekonomsko blagostanje veliko večje« (str. 13).

Ena od osmih ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki jih navaja delovni dokument služb Komisije, je osebna, socialna in učna kompetenca. Pri tem poudarja, da so življenjske oz. socialno-čustvene spretnosti tiste, ki se odzovejo na naraščajoče potrebe posameznikov po soočanju z negotovostjo in s spremembami, pri čemer posamezniki ostanejo odporni, se osebno razvijajo in gradijo uspešne medosebne odnose. Povezava med osebnimi, socialnimi in učnimi vidiki odraža tudi sodobne nevroznanstvene ugotovitve, ki poudarjajo ključno vlogo čustev in medosebnih odnosov pri kognitivnem učenju. Prav tako obstajajo znanstveni dokazi, da socialna in čustvena

Preglednica 1 *Nadaljevanje s prejšnje strani*

Ogrodje	Socialne in čustvene kompetence	Socialno in čustveno učenje	Učna uspešnost	Duševno zdravje
<i>Lifecomp: evropski okvir za osebne, socialne kompetence in učenje učenja</i>	Osebnostne kompetence: samoregulacija, fleksibilnost, dobro počutje. Socialne kompetence: empatija, komunikacija, sodelovanje. Kompetence za učenje učenja: rast miselnosti, kritično razmišljanje, vodnje učenja.	Socialno-čustveno učenje oz. kompetence »lifecomp« naj bi bile vključene v kurikule na splošno ali v posamezne predmete, vendar tudi v vseživljenjsko učenje in vseživljenjsko vodenje.	Različne raziskave in ogrodja kažejo naraščajočo potrebo po osebnem ter socialnem razvoju preko izobraževanja in vseživljenjskega učenja. Če je ogrodje Lifecomp del formalnega izobraževanja, pomaga na ravneh šole, učencev, učiteljev, družin in lokalnih skupnosti.	Socialno in čustveno učenje spodbuja duševno zdravje.
Delovni dokument služb Komisije, ki spremlja Predlog za Priporočilo sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje	Socialna in učna kompetenca: osebni (interpersonalni), socialni (medosebni) in učni (intelektualni) vidiki.	Večina držav v EU vključuje spodbujanje socialnih in čustvenih spretnosti kot del splošnih ciljev izobraževanja. Večina držav je vključenih v inovativne učne načrte za razvoj socialno-čustvenih sposobnosti.	Znanstveni dokazi, da socialna in čustvena vzgoja prispevata h kognitivnemu učenju.	Programi, ki zajemajo celovit šolski pristop in so vključeni v šolski dan, imajo pozitiven vpliv na otroke, vključno z ogroženimi otroki, otroki iz etičnih in kulturnih manjšin, otroki z nizkim socialno-ekonomskim ozadjem in otroki s socialnimi, čustvenimi ali z duševnimi težavami.

vzgoja pomembno prispevata k napredku v kognitivnem učenju. Raziskave kažejo, da imajo programi socialnega in čustvenega učenja, ki se izvajajo na šolah, pozitiven socialni, čustveni pa tudi kognitivni učinek na vse otroke v šoli, vključno z ogroženimi otroki, ki so pripadniki etičnih in kulturnih manjšin, otroki iz slabih socialno-ekonomskih okolij in otroki s socialnimi, čustvenimi in z duševnimi težavami (European Commission 2018).

Skupne teme, ki smo jim v dokumentih sledili, odražajo potrebo po vključitvi oz. nadaljevanju socialnega in čustvenega učenja v šolah. Pokažejo na smiselnost, ki se izraža v duševnem zdravju in povezavi z učno uspešnostjo

oz. znanju, ki je več od učne uspešnosti. Kljub temu da smo v preglednici zbrali podatke iz dokumentov, ki ustrezajo našim začetnim raziskovalnim vprašanjem, torej v katerih izobraževalnih dokumentih so poudarjeni socialno in čustveno učenje ter spretnosti, našete v preglednici 1 (drugi stolpec) poudarimo, da nekateri preučeni dokumenti namenjajo poudarek oz. se ukvarjajo z vsebinami, ki podpirajo kognitivno, ocenjevalno in analitično izobraževanje. Izobraževalna politika torej poudarja izobraževanje, ki podpira kompetence in znanje, kjer je v ospredju šolski uspeh. Tema, ki jo raziskujemo, je v vseh dokumentih opisana kot pomembna in potrebna za šolo 21. stoletja, vendar ostaja vprašanje, ali to ostaja tema, ki je postranska in manj pomembna kot predmetno izobraževanje nasploh.

Razprava

Raziskava, ki se je osredotočila na pregled in analizo dokumentov s področja izobraževanja, v katerih so obravnavani socialno in čustveno učenje ali socialne čustvene spretnosti oz. kompetence, kaže na povezanost socialnega in čustvenega učenja z vzgojno-izobraževalnimi cilji. Pridobljeni rezultati kažejo, da se področje socialnega in čustvenega učenja obravnava tako v slovenskih kot evropskih izobraževalnih dokumentih.

Pregled in analiza dokumentov, ki vplivajo na politike izobraževanja, nam jasno pokaže, da je treba v šolske kurikulumе vključiti tudi socialno in čustveno učenje. Tovrstno učenje naj bo vpeto v vsakdanje delo v šoli, pri vseh predmetih, in šolska klima naj bo temu naklonjena. Pokaže se, da učenci v današnjem svetu potrebujejo več kot le kognitivno znanje, da bodo lahko upravljali svoje življenje, delovali v skupnosti in reševali izzive, ki jih prinaša današnji svet. Te kompetence krepijo sposobnosti otrok, da razumejo sebe in druge, njihovo empatijo in veččino sodelovanja z drugimi, izražanje in uravnavanje čustev, razvijanje zdravih medsebojnih odnosov, konstruktivno reševanje konfliktov, veččino sprejemanja odgovornih etičnih odločitev idr. Današnja šola se nahaja pred izzivi, kako ustvarjati pozitivno klimo v razredu, kjer bo možen razvoj, kako preseči tekmovalnost in spodbujati skupnost, kako odgovarjati na potrebe učencev, kako pomagati pri pojavu duševnih stisk slednjih, kot so anksioznost, stiske zaradi medvrstniškega nasilja idr., in nenazadnje, kako pomagati najti smiselnost v sistemu izobraževanja za prav vsakega učenca.

Oblikovalci politik in pedagogi se vse bolj zavedajo, da je področje socialne in čustvene vzgoje, preko katerega otroci razvijajo sposobnosti samozavedanja in samoupravljanja ter krepijo socialno ozaveščenost na področju odnosov, pomembno izobraževalno področje. Socialno in čustveno vzgojo

tako lahko šole ponudijo vsem učencem, tudi tistim, ki jih bremenijo dodatne težave in ki se soočajo z različnimi oblikami prikrajšanosti. Vse več je dokazov, da je socialno in čustveno učenje povezano s pozitivnimi učnimi dosežki. Iz takšnega razloga so bile ustanovljene različne mreže in pobude na evropski ravni, ki združujejo raziskovalce in praktike v Evropi ter so podpora pobudam za socialno in čustveno učenje v šolah po Evropi (European Commission 2018). Analiza dokumentov kaže, da je bil leta 2006 sprejet evropski referenčni okvir o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, ki je med osem ključnih kompetenc uvrstil tudi socialne in državljanske kompetence ter druge prečne teme, kot sta reševanje problemov in obvladovanje odločitev (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning 2006). Ravno tako Evropska komisija (European Commission/EACEA/Eurydice 2016) predpostavlja, da je socialno in čustveno učenje ključni vidik osebnostnega razvoja učencev, v priporočilih Komisije (European Commission 2011) pa je navedeno, da bi socialno in čustveno učenje moralo biti vključeno v širše okolje šole, saj je v šolah potrebno spodbudno učno okolje, ki bi preprečevalo zgodnje opuščanje izobraževanja in zmanjševalo medvrstniško nasilje.

V poročilu Evropske komisije (Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), Public Policy and Management Institute 2018) navajajo različnost v poimenovanju socialnega in čustvenega učenja v državah EU, za Slovenijo pa ugotavljajo, da se socialna in čustvena vzgoja prekriva s terminom vzgoja za zdravje in državljanstvo. S spremembo učnih načrtov in pripravo nacionalnega programa postaja socialno ter čustveno učenje pomembno področje izobraževanja. V *Izhodiščih za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (Zavod Republike Slovenije za šolstvo 2022) je navedeno, da je treba upoštevati nekatere ključne družbene okoliščine ter da med drugim psihično in fizično zdravje postaja ena od ključnih družbenih prioritet, kjer sta še posebej poudarjena razvoj posameznikovega čustvenega in socialnega potenciala ter ozaveščanje v smeri njegove vsestranske dobrobiti. V »Izhodiščih za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2030« (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje 2023) so opredeljene aktivnosti na področju nasilja in spodbujanja socialno-čustvenega učenja.

Vprašanje, ki se zastavlja, je, kako se bo socialno in čustveno učenje umeščalo v šolski prostor. Pri tem ne smemo pozabiti na razvoj otrok v vrtcu, osnovni šoli in tudi kasneje v srednji šoli ter na fakulteti. Delovno gradivo o izhodiščih nacionalnega programa poudarja, da kljub številnim prepoznanim pozitivnim izidom razvijanja čustvenih, socialnih in medkulturnih kom-

petenc, tako pri učencih kot pri strokovnih delavcih, tovrstne vsebine niso sistematično vpeljene v prostor vzgoje in izobraževanja (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje 2023).

Razvijanje socialnega in čustvenega učenja je ključnega pomena za uspešno delovanje otrok in mladostnikov v šoli ter družbi. Otroci z dobro razvitiimi socialnimi spretnostmi lahko lažje vzpostavijo pozitivne odnose z učitelji in vrstniki, kar posledično vpliva na njihovo socialno prilagojenost (Sørliie, Hagen in Berg 2021). Nasprotno pa lahko otroci s pomanjkljivimi socialnimi spretnostmi kažejo več težav v medosebnih odnosih, so težje sprejeti v skupini vrstnikov in pogosteje doživljajo zavrnitev. Šolsko okolje lahko za otroka predstavlja tako varovalni dejavnik kot dejavnik tveganja. Kljub temu da ne moremo z gotovostjo trditi, da socialno in čustveno učenje vpliva na vse učence, niti za večino s čustveno-vedenjskimi težavami, z anksioznostjo ali agresivnim vedenjem, rezultati kažejo na pozitiven premik v duševnem zdravju otrok (Durlak, Weissberg in Pachan 2010; Jones idr. 2017; Greenberg, Domitrovich in Bumbarger 2001). Pri učencih, ki so sposobni uravnavati čustva in vzdrževati pozitivne odnose z drugimi, je bila dokazana večja motiviranost za šolo. Ti učenci znajo uporabljati svoje vire, izboljšal se jim je učni uspeh, ravno tako pa lahko zasledimo pozitivne premike v njihovem duševnem zdravju. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO 2022) zdravo šolsko okolje opisuje kot okolje, ki vključuje aktivne oblike učenja in spodbuja sodelovanje ter tople in nepristranske odnose.

Vpeljevanje socialnega in čustvenega učenja v osnovni kurikulum poteka v varnem učnem okolju, ki spodbuja socialno in čustveno učenje z uporabo določenih metod poučevanja ter učenja in pristopov, kot so npr. problemsko učenje, projektno učenje itd. (Agliati idr. 2020). Socialno in čustveno poučevanje naj bi izvajali zaposleni na šoli, socialne in čustvene spretnosti pa naj bi bile vključene v učni načrt skupaj z branjem, matematiko, zgodovino in ostalimi predmeti. Te veščine naj bi bile zajete v vsakodnevne odnose med učenci in pedagogi ter ne bi smele nastopati kot ločeno poučevanje (Durlak idr. 2011; Domitrovich in Greenberg 2000; Durlak in Dupre 2008). Priporočljivo je tudi, da šolsko osebje spremlja socialne in čustvene kompetence učencev s pomočjo formativnega spremljanja.

Osnovne šole so vzgojno-izobraževalne ustanove, ki morajo poskrbeti za otrokov celostni razvoj, torej ne le za njegovo izobrazbo, temveč tudi za oblikovanje njegovih vrednot, stališč, navad in interesov, čustev, odnosa do sebe in drugih (Mlinar in Peček 2023). Žal šole še vedno razumemo predvsem kot izobraževalne ustanove, kjer je v ospredju kognitivno znanje. Šola 21. stoletja je šola, kjer se razvijajo nove kompetence, kjer je treba v predmetnike,

učne načrte, predvsem pa delovanje učiteljev in šol vpeljati cilje ter izzive, ki bodo kos novim potrebam družbe. Smiselno in uravnoteženo izobraževanje je pomembno za nadaljnji napredek Evrope v boju proti ekonomskim ter socialnim neenakostim, socialni izključenosti, diskriminaciji idr. Temu področju je treba v, sicer prenatrpanih, učnih načrtih nameniti prostor. Priporočila kažejo, da je treba poskrbeti za dodatno kakovostno izobraževanje pedagoških delavcev (Agliati idr. 2020). Kot piše Sonja Rutar (2013), se ne postavlja vprašanje, ali naj bi spremljali otrokovo vedenje, ravnanje in učenje, temveč, kako bi to izvajali. Socialno-kulturni pristop omogoča razumevanje medsebojne povezanosti vsebin in načinov vzpostavljanja interakcij.

Prednosti in omejitve te analize so v pregledu, osredotočenem na izobraževalne dokumente, ki odražajo usmeritve, splošne cilje in opise, ne pojavljajo pa se kot akcijski načrti, ki bi natančno določili časovno in akcijsko komponento. Politični dokumenti se torej kažejo kot priporočila, ne pa kot obli-gacija, da se bo socialno in čustveno učenje zares uvedlo v osnovne šole, še manj pa, da se bo izvajanje takšnega učenja spremljalo. Za dodatne razjasnitve bi bilo v prihodnosti priporočeno pogledati konkretne smernice za delo v šolah. Na drugi strani prednosti tega pregleda vidimo v detekciji dokumen-tov, ki obstajajo na evropski in slovenski ravni ter ki dovolj jasno specificirajo potrebo po socialnem in čustvenem učenju ter koristih tovrstnega učenja za učence in šolo prihodnosti.

Ugotovitve in priporočila za prihodnost potekajo v smeri spremljanja iz-vajanja izobraževalnih politik s področja socialnega in čustvenega učenja. V povezavi s tem se priporočila nanašajo tudi na vrednotenje in merjenje socialnega ter čustvenega učenja pri učencih ter podajane smernic za delo pedagogov. Kakovostno izobraževanje in prilagajanje pedagogov je pri im-plementaciji tovrstnega učenja najpomembnejše. V prihodnosti je torej po-membno, da kljub temu da obstajajo rezultati na evropski ravni, ki kažejo na povezanost socialnega in čustvenega učenja z dobrim počutjem, dušev-nim zdravjem ter s kognitivnim učenjem, še jasneje opredelimo učinkovitost programov in socialno-čustvenih kompetenc. Na evropski ravni bi bilo zaže-lenega več spodbudnega sodelovanja, izmenjave dobrih praks z objavami in raziskavami ter poenotenje koncepta. V slovenskem prostoru je treba smer-nicam, zapisanim v omenjenih dokumentih, slediti, jih evalvirati in sprotno nadgrajevati.

Sklep

Dokumente s področja izobraževanja v Sloveniji in EU smo analizirali z dveh vidikov. Ugotavljali smo umeščenost socialnega in čustvenega učenja v na-

vedene dokumente ter ugotovili, da je področje socialnega in čustvenega učenja umeščeno tako v slovenske kot evropske izobraževalne dokumente, s čimer smo odgovorili na prvo raziskovalno vprašanje. Dokumente smo po pregledu selekcionirali glede na drugo raziskovalno vprašanje, kjer nas je zanimala povezanost socialnega in čustvenega učenja z učno uspešnostjo ter duševnim zdravjem. V analizo smo vzeli šest dokumentov, ki smo jih natančno pregledali in kodirali na način, da smo identificirali izbrane teme. Ugotovili smo, da so v dokumentih opredeljene socialne in čustvene kompetence ter socialno in čustveno učenje ter da se navedeni koncepti v dokumentih povezujejo z učno uspešnostjo in duševnim zdravjem (preglednica 1).

Na koncu se nam postavlja vprašanje, ali je/bo socialno in čustveno učenje vključeno v šolsko izobraževanje v dovoljšni meri, tako da je/bo postalo vidno in da bodo to znali ubesediti tudi učenci, ali bo ostalo napisano na papirju. Zatrđimo lahko, da ni več vprašanje, ali naj tovrstne vsebine implementiramo v izobraževanje, temveč, kako jih implementirati v šole, med pedagoške delavce ter učence. Z analizo smo pokazali, v katerih dokumentih so socialno in čustveno učenje ter kompetence obravnavani. Kljub temu v slovenskem prostoru pogrešamo konkretne smernice in razlage za delo v šolah. Če socialno in čustveno učenje predstavlja pomembno dopolnitev kognitivnega učenja, potem potrebuje ustrezno mesto tudi v izobraževalnem sistemu, da bodo učinki slednjega zares vidni in da bo v celoten osnovnošolski izobraževalni sistem vpelјano res celostno izobraževanje.

Literatura

- Agliati, A., P. A. Barriga, P. A. Cifuentes, I. B. Baena, J. Beržanskytė, V. Cavioni idr. 2020. *Orodje za spremljanje socialnih in čustvenih veščin*. S podporo programa Erasmus + in Evropske unije.
- Bowen, G. A. 2009. »Document Analysis as a Qualitative Research Method.« *Qualitative Research Journal* 9 (2): 27–40.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. 2017. *Core SEL Competences*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Corbin, J., in Strauss, A. 2008. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 3. izd. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (European Commission), Public Policy and Management Institute. 2018. *Strengthening Social and Emotional Education as a Core Curricular Area across the EU*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Domitrovich, C. E., in M. T. Greenberg. 2000. »The Study of Implementation: Current Findings from Effective Programs that Prevent Mental Disorders in

- School-Aged Children.« *Journal of Educational and Psychological Consultation* (11): 193–221.
- Durlak, J. A., in Dupre, E. P. 2008. »Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation.« *American Journal of Community Psychology* 41 (3–4): 327–350.
- Durlak, J. A., R. P. Weissberg in M. Pachan. 2010: »A Meta-Analysis of After-School Programs that Seek to Promote Personal and Social Skills in Children and Adolescents.« *American Journal of Community Psychology* 45 (3–4): 294–309.
- Durlak, J. A., R. P. Weissberg, A. B. Dymnicki, R. D. Taylor in K. B. Schellinger. 2011. »The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions.« *Child Development* 82 (1): 405–432.
- European Commission. 2011. »Commission Staff Working Paper: Reducing Early School Leaving; Accompanying Document to the Proposal for a Council Recommendation on Policies to Reduce Early School Leaving.« SEC(2011) 96 final, SEC(2011) 97 final, COM(2011) 19. final, 31. januar.
- . 2018. »Commission Staff Working Document Accompanying The Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning.« COM(2018) 24 final, 17. januar.
- European Commission/EACEA/Eurydice. 2016. *Promoting Citizenship and the Common Values of Freedom, Tolerance and Non-Discrimination through Education: Overview of Education Policy Developments in Europe Following the Paris Declaration of 17 March 2015*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Greenberg, M. T., C. Domitrovich in B. Bumbarger. 2001. »The Prevention of Mental Disorders in School-Aged Children: Current State of the Field.« *Prevention & Treatment* 4 (1): 1a.
- Jones, S. M., S. P. Barnes, R. Bailey in E. J. Doolittle. 2017. »Promoting Social and Emotional Competencies in Elementary School.« *The Future of Children* 27 (1): 49–72.
- Ministrstvo za šolstvo in šport. 2011. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Uredila J. Krek in M. Metlja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. 2023. »Izhodišča za pripravo nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033 (NPVI 2023–2033).« Delovno gradivo.
- Mlinar, K., in M. Peček. 2023. »Pogledi razrednih učiteljic/učiteljev na vzgojni vidik pouka na daljavo.« *Revija za elementarno izobraževanje* 2 (16): 127–145.
- OECD. 2015. *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills*. OECD Skills Studies. Pariz: OECD Publishing.

- . 2021. *Beyond Academic Learning: First Results from Survey of Social and Emotional Skills*. Pariz: OECD Publishing.
- Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning. 2006. *Official Journal of the European Union*, št. L 394: 10–18.
- Rutar, S. 2013. »Sociokulturni pristop pri spremljanju otrokovega razvoja in učenja v vrtcu.« *Revija za elementarno izobraževanje* 6 (1): 105–118.
- Sala, A., Y. Punie, V. Garkov in M. Cabrera. 2020. *Lifecomp: The European Framework for Personal, social and Learning to Learn, Key Competence*. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Sørli, M. A., A. K. Hagen in N. Berg. 2021. »Development of Social Skills during Middle Childhood: Growth Trajectories and School-Related Predictors.« *International Journal of School & Educational Psychology* 9 (S1): S69–S87.
- Stemler, S., in D. Bebell. 1999. »An Empirical Approach to Understanding and Analyzing the Mission Statements of Selected Educational Institutions.« Prispevek predstavljen na the Annual Meeting of the New England Educational Research Organization (NEERO), Portsmouth, NH, 9. april.
- Taylor, R. D., E. Oberle, A. J. Durlak in R. P. Weissberg. 2017. »Promoting Positive Youth Development through School-Based Social and Emotional Learning Interventions: A Meta-Analysis of Follow-Up Effects.« *Child Development* 88 (4): 1156–1171.
- Voogt, J., in N. P. Roblin,. 2012. »A Comparative Analysis of International Frameworks for 21st Century Competences: Implications for National Curriculum Policies.« *Journal of Curriculum Studies* 44 (3): 299–321.
- Weber, R. P. 1990. *Basic Content Analysis*. Newbury Park, CA, London in New Delhi: Sage.
- WHO. 2022. *World Health Statistics 2022: Monitoring Health for SDGs (2022), Sustainable Development Goals*. Ženeva: WHO.
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2022. *Izhodišča za prenovu učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji*. Uredila J. Rojc in B. Slivar. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zins, J. E., R. P. Weissberg, M. C. Wang in H. J. Walberg. 2004. *Building Academic Success on Social and Emotional Learning: What Does the Research Say?* New York: Teachers College Press.

Social and Emotional Learning in the School of the Future from the Perspective of Educational Policies in Slovenia and the European Union)

Education policies position social and emotional learning as a promising solution to promote and strengthen the school of the future. The aim of this paper is to review and analyse educational policy documents that directly refer to the development of social and emotional competencies in primary education.

The literature search is based on Google Scholar, Scopus for EU documents and manual searches of the documents or authors who wrote about the topic. The literature review included documents published in the last five years, including documents published on the websites of the Ministry of Education and the Institute of Education. The results were analysed using thematic analysis. Six documents were included in the final analysis. We created two thematic categories: the discussion of social and emotional learning or social and/or emotional skills/competencies in the documents, and the link between social and emotional learning and the educational objectives in the documents. The findings underline the need for concrete guidelines for the systematic integration of social and emotional learning in the primary schools in Slovenia.

Keywords: educational policy, primary education, social and emotional learning